

BIULETYN OGRODÓW BOTANICZNYCH, MUZEÓW I ZBIORÓW

Wiesław Fałtynowicz, Joanna Picińska, Józef Szmaja
Uniwersytet Gdański

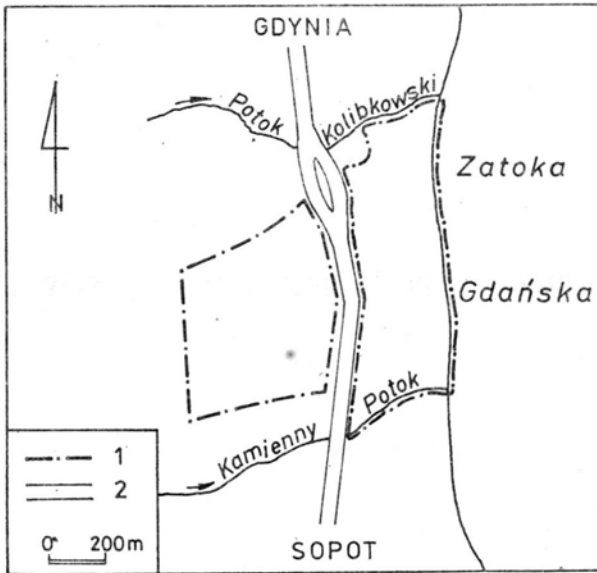
PROJEKTOWANY NADMORSKI OGRÓD BOTANICZNY W TRÓJMIĘSCIE

THE PROJECTED SEASIDE BOTANICAL GARDEN IN THE GDYNIA

Zgodnie z założeniami Komisji Ogrodów Botanicznych i Arboretów przy Komitecie Botaniki PAN przewidziana jest również budowa nowoczesnego ogrodu botanicznego w rejonie Trójmiasta [3]. W całej bowiem północnej Polsce brak jest ogrodów botanicznych; istnieje tu tylko kilka niewielkich arboretów, np. w Wirtach w województwie gdańskim. Lukę tę ma wypełnić Nadmorski Ogród Botaniczny w Gdyni-Orłowie, znajdujący się obecnie w stadium opracowywania wstępnych założeń.

W 1982 roku, na zlecenie Wydziału Ochrony Środowiska Urzędu Wojewódzkiego w Gdańsku, zespół pracowników Katedry Ekologii Roślin i Ochrony Przyrody UG dokonał fitocenotycznej waloryzacji terenu projektowanego Ogrodu Botanicznego [1]. Celem tego opracowania było poznanie aktualnie występujących tam zbiorowisk roślinnych i wykonanie dokładnej mapy roślinności rzeczywistej (w skali 1:500). Określono także stopień naturalności wyróżnionych na mapie jednostek oraz oceniono wstępnie ich przydatność jako ewentualnych ekspozycji w projektowanym Ogrodzie Botanicznym. To ostatnie zadanie wynikało z założenia, że przy zakładaniu ogrodu ważną jego część „... powinny stanowić naturalne lub odtworzone zbiorowiska roślinne ...” [4, 5].

Teren przeznaczony pod Nadmorski Ogród Botaniczny znajduje się w Gdyni-Orłowie, między brzegiem Zatoki Gdańskiej, ujściami potoków: Kamiennego i Kolibkowskiego oraz wyniesieniem moreny dennej stanowiącej krawędź Wysoczyzny Gdańskiej (ryc. 1). Obszar ten, o powierzchni około 100 ha, charakteryzuje się znacznym urozmaiceniem rzeźby terenu, której powstanie związane jest głównie z akumulacyjną i erozyjną działalnością lodowca, abrazyjnymi procesami wód

Ryc. 1. Położenie projektowanego Nadmorskiego Ogrodu Botanicznego. 1 — granice projektowanego Ogrodu, 2 — szosa i tory kolejowe.

morskich, erozją rzeczną i eoliczną oraz z działalnością człowieka. Podstawowymi jednostkami geomorfologicznymi, spotykanymi na omawianym terenie, są: plaża morska, klif, wcięcie erozyjne Kamiennego Potoku oraz morena denna, której stoki są bardzo silnie antropogenicznie zniekształcone. Zwłaszcza plaża i klif stanowią o regionalnej specyfice terenu projektowanego Ogrodu.

Znaczne zróżnicowanie wysokościowe, od 0 do ok. 75 m n.p.m., zmienna ekspozycja zboczy oraz sprzyjające stosunki wodne stworzyły dogodne warunki do powstania wielu odmiennych siedlisk. Ponadto ingerencja człowieka została w wielu miejscach bardzo silnie ograniczona ze względu na trudne warunki topograficzne, np. na klifie i w głęboko wciętych wąwozów Kamiennego Potoku. Rezultatem tego jest obecność dobrze zachowanych, naturalnych zbiorowisk roślinnych. Zajmują one wprawdzie niewielkie powierzchnie, ale w wybitny sposób podnoszą walory tego terenu w kontekście zagospodarowania go pod Ogród Botaniczny.

Wyróżniono tu następujące naturalne zespoły i zbiorowiska roślinne: *Melico-Fagetum* (żyzna buczyna pomorska), *Stellario-Carpinetum* (grąd gwiazdnicowy) w podzespołach: niskim (*S—C ficarietosum*) i typowym (*S—C typicum*), łąg z *Alnus glutinosa*, zbiorowiska na zboczach klifu: z *Populus tremula* oraz z *Hippophaë rhamnoides*, murawy naklifowe o różnym stopniu zaawansowania sukcesji oraz zbiorowisko z *Honckenya peploides* na plaży [1, 2]. Większość powierzchni zajętych przez te fitocenozy, a zwłaszcza zbocza i wierzchowina klifu, powinny pozostać w stanie niezmienionym, stanowiąc zaczątek ekspozycji w projektowanym Ogrodzie. Wymienione zbiorowiska wnoszą istotne cechy regionalne i jednocześnie, nie wymagając dużych nakładów na zagospodarowanie i utrzymanie, znacznie obniżą koszty założenia Ogrodu. Tylko w części tych fitocenoz konieczne jest przeprowadzenie

zabiegów korekcyjnych, zmierzających do przywrócenia właściwej struktury i składu florystycznego. Szczegółowe propozycje zachowania i rekonstrukcji wybranych zbiorowisk przedstawiono na mapach w opracowaniu przekazanym do Wydziału Ochrony Środowiska UW w Gdańsku [1].

Większa część powierzchni projektowanego Ogrodu Botanicznego jest bardzo silnie zmieniona w wyniku wieloletniej działalności gospodarczej. Teren między szosą Sopot-Gdynia a brzegiem Zatoki Gdańskiej należy do Zakładu Produkcji Roślin Przedsiębiorstwa Dróg i Zieleni w Gdyni. Zajmują go, poza szklarniami i licznymi zabudowaniami, rozległe szkółki drzew i krzewów oraz pola uprawne. Na szczególną uwagę zasługuje tutaj stary, zabytkowy park ze zróżnicowanym drzewostanem, zbudowanym głównie z gatunków rodzimych i z wybitnie grądowym runem. Jest on obecnie bardzo zaniedbany, ale odpowiednie zabiegi pielęgnacyjne pozwolą na rekonstrukcję założenia parkowego, które mogłoby spełniać ważną rolę w projektowanym Ogródku Botanicznym. Park znajduje się w katalogu zabytków historycznych i jest pod opieką Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Powyżej szosy, na stokach morenowych, znajduje się tor motokrosowy i różnowiekowe nasadzenia sosny, rokitnika i topoli. Ten fragment omawianego terenu jest najbardziej zdewastowany; dotyczy to zarówno szaty roślinnej jak i rzeźby powierzchni (liczne sztuczne zagłębienia i spiętrzenia).

Wyniki opracowania fitosocjologicznego i fitocenotyczna waloryzacja terenu przeznaczonego pod Nadmorski Ogród Botaniczny potwierdziły trafność lokalizacji tego obiektu. Za utworzeniem Ogrodu w Gdyni-Kolibkach przemawiają następujące fakty:

1. Duże zróżnicowanie geomorfologiczne i wynikająca z tego różnorodność siedlisk; stwarza to możliwość wprowadzenia w przyszłości bogatych kolekcji roślinnych.

2. Obecność zbiorowisk naturalnych, które powinny być w całości zachowane. Ich przygotowanie jako ekspozycji wymagać będzie niewielkich nakładów finansowych, co pozwoli zmniejszyć koszty założenia i utrzymania Ogrodu.

3. Występowanie charakterystycznych nadmorskich utworów geomorfologicznych, tj. klifu i plaży, ze specyficznymi zbiorowiskami roślinnymi. Wnieście to do Ogrodu wybitne cechy regionalne, odróżniające go od istniejących w Polsce obiektów tego typu.

4. Duże walory krajobrazowe.

5. Obecność Zakładu Produkcji Roślin, który powinien być włączony do Ogrodu Botanicznego wraz z całym majątkiem trwałym, tj. szklarniami, budynkami biurowymi i magazynami. Stanowić to będzie dużą część infrastruktury i w istotny sposób obniży koszty inwestycji.

6. Istnienie szkółek drzew i krzewów, z których materiał mógłby być wykorzystany m. in. przy zakładaniu Ogrodu.

7. Duża powierzchnia, wystarczająca do prawidłowego funkcjonowania obiektu tego typu.

8. Brak w najbliższym otoczeniu zabudowy miejskiej i źródeł zanieczyszczeń;

dodać należy, że bezpośrednia działalność wiatrów morskich znacznie łagodzi tu wpływ zanieczyszczeń emitowanych przez zakłady przemysłowe Trójmiasta.

9. Położenie w centrum dużej aglomeracji miejskiej i dogodne połączenia komunikacyjne.

10. Obecność w Trójmieście kilku szkół wyższych, a zwłaszcza uniwersytetu; Ogród spełniałby ważną rolę dydaktyczną, przede wszystkim dla studentów biologii, a także farmacji, geografii, oceanografii i pedagogiki.

Ponadto za utworzeniem Ogrodu Botanicznego w Trójmieście przemawiają względy społeczne, naukowe, dydaktyczne i kulturowe, których znaczenie omawia szczegółowo Łukasiewicz [4, 6].

Nie bez znaczenia jest życzliwe zainteresowanie i mecenat władz administracyjnych, a zwłaszcza Wydziału Ochrony Środowiska UW, Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody w Gdańsku oraz władz Gdyni, a także merytoryczne konsultacje z prof. A. Łukasiewiczem i Komisją Ogrodów Botanicznych i Arboretów PAN. Stwarza to realną możliwość przetworzenia projektu w rzeczywistość.

LITERATURA

- [1] Fałtynowicz W., Picińska J., Szymeja J., 1983. Fitocenotyczna waloryzacja terenu projektowanego Ogrodu Botanicznego w Gdyni. Mscr, Gdynia.
- [2] Fałtynowicz W., Picińska J., Szymeja J., 1983. Roślinność projektowanego Nadmorskiego Ogrodu Botanicznego w Trójmieście. Zesz. Nauk. Wydz. BiNoZ UG, Biol., 6. W druku.
- [3] Łukasiewicz A., 1978. Dotychczasowa działalność Komisji Ogrodów Botanicznych i Arboretów przy Komitecie Botaniki PAN. Wiad. Bot., T. XXII, z. 4, 261—271.
- [4] Łukasiewicz A., 1978. Ramowy program budowy nowoczesnych ogrodów botanicznych w Polsce. pp. 115. Poznań, Wydawnictwo UAM.
- [5] Łukasiewicz A., 1982. Kryteria lokalizacji działów botanicznych w nowo powstających ogrodach botanicznych. Wiad. Bot., T. XXVI, z. 4, 219—221.
- [6] Łukasiewicz A., 1983. Kulturalno-wychowawcza rola ogrodów botanicznych w Polsce. Wiad. Bot., T. XXVII, z. 2, 135—140.

Dr Wiesław Fałtynowicz, mgr Joanna Picińska, dr Józef Szymeja
Katedra Ekologii Roślin i Ochrony Przyrody UG,
ul. Czołgistów 46, 81-378 Gdynia